

MALE SUFFIX NAME EXTENSION

Albena Baeva

Bishop Constantine Preslavski School, Shumen, Bulgaria, a.baeva@shu.bg

Abstract: In recent decades, word formation has become a part of linguistics that studies the language system of language. The formant is considered the basic unit. Derivative words as formed by other words are motivated. The word formation of the present stage includes a description of the onomasiological categories and the onomasiological types, the word-forming meaning. There are productive and unproductive word-forming types. Productive word-types are productive, in the form of which new words are formed at the present stage, for example, through suffixes - axis, - tel, etc. Unproductive are word-types that do not form new words in the pattern - e.g. through the suffixes -it, -had, etc. It becomes clear that the productivity of word-types is a historical category. Morphological word formation as the main way of forming new words in the Bulgarian language has been studied in many ways. In particular, in affixation, the suffixal form of word-making occupies a central place and is the subject of older and newer, shorter and more extensive studies. The subject of the article is word formation with a suffix-eye that has not been given sufficient attention. The suffix-eye at the present stage is unproductive, but over a certain historical period it has obviously shown a certain degree of productivity. Cases of word formation meaning "male animals" are considered.

Keywords: word formation, suffix - ok.

НАСТАВКА –ОК ЗА ОБРАЗУВАНЕ НА ИМЕНА НА МЪЖКИ ЖИВОТНИ

Албена Баева

ШУ „Епископ Константин Преславски“, Шумен, България, a.baeva@shu.bg

Резюме: В последните десетилетия словообразуването се отделя като дял от езикознанието, който изучава словообразователната система на езика. За основна единица се приема формантът. Производните думи като образувани от други думи са мотивирани. Словообразуването на съвременния етап включва описание на ономасиологичните категории и ономасиологичните типове, словообразователното значение. Обособяват се продуктивни и непродуктивни словообразователни типове. Продуктивни са словообразователните типове, по чийто образец и на съвременния етап се образуват нови думи – напр. чрез суфикси –ост, -тел и др. Непродуктивни са словообразователните типове, по чийто образец не се образуват нови думи – напр. чрез суфикси –ит, -еж и др. Ясно става, че продуктивността на словообразователните типове е историческа категория. Морфологичното словообразуване като основен начин за образуване на нови думи в българския език е изследвано многостранно. И по-конкретно при афиксацията суфиксният начин на словообразуване заема основно място и е предмет на по-стари и по-нови, по-кратки и по-пространни изследвания. Предмет на статията е словообразуването с наставка –ок, на което не е обръщано достатъчно внимание. Наставка –ок на съвременния етап е непродуктивна, но в определен исторически период очевидно е показвала определена степен на продуктивност. Разглеждат се случаи на образуване на думи със значение „мъжки животни“.

Ключови думи: словообразуване, наставка –ок

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Въпросът за назоваването на животните е осветлен в българската граматична литература. При имената на животни се отбелязва частичното съответствие между рода на животното и названието. В едни случаи с имена в женски род се назовават и женското, и мъжкото животно - лисица, лястовица, мечка, както с имена от мъжки род се назовават и женски, и мъжки животни – ястреб, сокол, славей. Семантично съответствие има в случаи като вол – крава, кон – кобила, петел – кокошка. Корелативни съществителни имена са бивол – биволица, вълк – вълчица, орел - орлица, магаре- магарица и др. (вж. Стоянов, 1964, с. 194).

Съотносителните съществителни имена от женски род се образуват от съответните мъжки имена с наставки – бивол : биволица, паун : пауница, сокол : соколица и др. (по-общо за съотносителността при словообразуването вж. Максимов, 1976).

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

Интересна особеност при образуването на съществителните имена за животни е употребата на наставката – ок, върху която е обръщано специално внимание като словообразователен формант, но неостатъчно. Това

важи и за по-нови изследвания на „суфиксалната деривация“ (вж. Илиева, 2018). Предмет на статията е именно нейната словообразуваща роля.

Най-подробно върху думи, съдържащи наставката, се спира проф. Ст. Младенов. Ст. Младенов описва бибок (пуяк), паток, мисирок (Младенов, 1920) мачок, гъсък (Видин) (Младенов 1913). Ст. Стойков отбелязва словообразуващата роля на наставката при мъжки животни: „Тази наставка (-ок, б. м. А. Б) има общобългарска омонимна –ок, с която се образуват имена на мъжки животни от съответни женски: гъсок, паток, мачок и др.“ (Стойков, 1993, с. 282). Справката с речника на Найден Геров показва, че освен посочените у Ст. Младенов се срещат и други образувания: патка: паток, патарок и папарок, гъска : гъсок (мъжка гъска), скакалец : скачок, биба : бибок, шатка (шайка) : шаток, щурец: свирчок, цвърчок, охлюв : пажок, пижок, плъжок, пръжлок, гулшок, плъх : плъхок и плъшок, мишка : мишок, къртица: кърток, магаре: магарок, мачка: мачок, марок и мачорок, мечка : мечок (медун), фит, фитка: фиток (пуяк), биба : бибок, мисир : мисирок и мишрок, жаба : жамбок (жабок) у Геров (Речник, 2, с. 29) мъжка жаба, рак: рачек и ручок. Назоваване дори на мъжка костенурка – желка, желва : желюрок (Героу, 2, с. 15).

Посочените названия недвусмислено показват, че с наставка –ок се образуват наименования на мъжки животни, макар, както може да се очаква, при тази разнородна по образуването си категория на животни, словообразуването не е последователно проведено. Но нейното типово значение е доказано чрез достатъчен брой образувания. Особено при суфикс –ок е, че с него се образуват корелативни названия, т. е. че другото наименование се употребява безразлично по отношение на пола на животното. Но народният език е изработил средство чрез наставката --ок, когато се желае да се посочи изрично полът на мъжко животно, при наличните форми, това да е възможно. Според схващането на Р. Якобсон за общо значение на морфологичните категории (Якобсон, 1985, с. 210) появата на образувания с наставка –ок променя корелациите понякога. На примера, който посочва за руски език Якобсон, осел и ослица, българското съответствие се усложнява: магаре – магарица – магарок. Само магаре е немаркираната форма, докато останалите две са маркирани и посочват пола на животното. В други случаи немаркираната форма е от женски род, а маркираната от мъжки род с наставка –ок: гъска – гъсок, биба – бибок, фит(ка) - фиток, жаба – жабок, желва – желюрок, мечка - мечок и др. Но при други корелации посоченото от Роман Якобсон остава в сила – немаркираната форма е формата от мъжки род: бивол – биволица, орел – орлица, вълк – вълчица, паун – пауница и др.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

И така, наставката –ок служи за образуването на названия на мъжки животни, както наставка -ица за корелативни образувания на имена на женски животни. Че наставка -ок се свързва с мъжки пол показват и образувания като браток от брат и пастрок. Особено показателна е думата пишлох – „На кон, на вол оная част, дето се помещава членът“ (Героу, 4, с. 405). Словообразуването с посочената наставка създава повече възможности за избор при желание да посочим пола на животното. Поради ограничения кръг лексеми, които образуват думи с наставката, тя не може да се определи като продуктивна на съвременния етап.

ЛИТЕРАТУРА

- Героу, Н. (1975-1978). Речник на българския език. Т. 1-6. София: Български писател.
- Илиева, Т. (2018). Диахронен поглед към суфиксалната деривация при някои съществителни имена в българския език. – Knowledge, Vol.28, № 7, pp. 2203-2208.
- Максимов, В. И. И. Ф. Протченко. (1976). Лексика и словообразование русского языка советской эпохи. М., 1975. – Филологические науки, № 4, с. 115-118.
- Младенов, Ст. (1920). Из историята на някои по-малко известни български думи (етимологически съпоставки). – Списание на БАН, кн. XXII, с. 227-241.
- Младенов, Ст. (1913). Етимологически бележки. – Списание на БАН, кн. VI, с. 73-112.
- Стойков, Ст. (1993). Българска диалектология. София: БАН.
- Стоянов, Ст. (1964). Граматика на българския книжовен език. София: Наука и изкуство.
- Якобсон, Р. (1985). Избранные работы. Москва: Прогресс.